

## **Хранителни дажби за крави кърмачки в месодайното говедовъдство**

Храненето на месодайните крави е свързано с четири биологични периода – раждане, лактация, пресушаване, сухостоеен период. Най-важният период на хранене е от 30 дни преди до 70 дни след раждане.

Периодът на отбиване на телетата и пресушаване на кравите се характеризира с най-ниски потребности на животните и сумарната норма се определя от нормата за поддържане на живота. Той е сравнително кратък, тъй като през сухостойния период потребностите на кравите бързо се увеличават поради интензивното нарастване на плода.

Както кравата с маса 700 кг, така и кравата с 400 кг живо тегло дава годишно по едно теле. Но едрата крава се нуждае годишно от около 2400 КЕ, а дребната – само от 1570 КЕ. От този факт често се прави погрешен извод, че е по-изгодно да се отглеждат дребни крави, но това е вярно, ако се взема под внимание само броят на телетата, които те дават. Изводите се променят, когато се вземе под внимание стойността на продаденото теле. Теле от крава със 700 кг живо тегло, угоено до 90 % от живата маса на майката, достига 630 кг, а от кравата с 400 кг ще достигне едва 360 кг. Ако се разделят изразходваните за майката КЕ през годината на живото тегло на телетата, ще се види, че по-едрата крава дава по-евтино теле, с по-малко разход на фуражи. Т.е. при равни други условия величината на живата маса на кравата майка влияе положително върху крайните резултати – по-изгодни са по-едрите породи.

Над 70 % от поетите хранителни вещества при храненето на кравите кърмачки в месодайното говедовъдство отиват за поддържане на живата маса. За сравнение – този дял за млечна крава с 6000 литра млечност, е едва 37 % от общите нужди. Величината на живата маса на кравите кърмачки е особено важна, тъй като от нея зависи количеството на поддържащото хранене. В долната таблица са дадени среднодневните норми за поддържащо хранене на кравите.

| <b>Жива маса,<br/>кг</b> | <b>Кръмни<br/>единици (бр.)</b> | <b>Суров<br/>протеин, г</b> | <b>Калций, г</b> | <b>Фосфор, г</b> |
|--------------------------|---------------------------------|-----------------------------|------------------|------------------|
| 400                      | 4,3                             | 540                         | 16,4             | 11,6             |
| 450                      | 4,7                             | 590                         | 18,5             | 13,0             |
| 500                      | 5,1                             | 630                         | 20,5             | 14,5             |
| 550                      | 5,5                             | 680                         | 22,6             | 16,0             |
| 600                      | 5,9                             | 730                         | 24,6             | 17,4             |
| 650                      | 6,2                             | 770                         | 26,6             | 18,8             |
| 700                      | 6,6                             | 820                         | 28,7             | 20,3             |

Тези норми важат за крави, които са завършили растежа си, не са бременни и не дават мляко.

В долната таблица са дадени необходимите хранителни вещества дневно през бременността.

| <b>Месеци</b> | <b>Кръмни<br/>единици (бр.)</b> | <b>Суров протеин<br/>(грама на ден)</b> | <b>Калций<br/>(грама на ден)</b> | <b>Фосфор<br/>(грама на ден)</b> |
|---------------|---------------------------------|-----------------------------------------|----------------------------------|----------------------------------|
| 6-ти          | 0,36                            | 60,0                                    | 1,0                              | 1,0                              |
| 7-ми          | 0,72                            | 120,0                                   | 2,0                              | 2,0                              |
| 8-ми          | 1,20                            | 200,0                                   | 6,0                              | 5,0                              |
| 9-ти          | 1,70                            | 350,0                                   | 15,0                             | 12,0                             |

През периода на бременността е препоръчително стриктно да се следи за телесното състояние на кравите. Кравите с по-добро телесно състояние впоследствие имат по-кратки индепенданс и междуотелен период и висока плодовитост. При отелване в края на зимата и рано напролет телетата се отбиват през есента. Есенната паша задоволява потребностите на кравите и им позволява да натрупат достатъчно резерви за през зимата. Това е така, защото след дъждовете в края на лятото и началото на есента тревата пониква отново и може да се пасе обикновено до края на ноември. Още по-благоприятна е пашата в планината. Заедно с тревата говедата приемат шума и жълъди, които по хранителна стойност са близки до концентрирания фураж.

Препоръчва се при обилна есенна паша или остатъци след прибирането на царевичата, кондицията да се доведе до 4,0 и дори 5,0 точки по ОТС, като в следващия период се хранят по-оскъдно, така че при отелването ОТС да бъде в границите 3,0 – 4,0. Зазимяване в такава кондиция е условието след отелване да не се използват концентрирани фуражи при наличие на достатъчно обемисти (сено или силаж).

Периодът след раждане е много критичен за кравите. Той е свързан с родилния процес, възстановяването след раждането, началото на лактацията, както и със заплождането, което е в основата на ефективността на месодайното говедовъдство. Потребностите през този период са 30–50 и повече процента по-високи в сравнение с тези през сухостойния.

Средната дневна млечност на месодайните крави е 5–12 литра за 175–200-дневен лактационен период, но през първите 1–2 месеца е по-висока. При наличие на достатъчно груб фураж (главно сено) след отелване кравата успява да набави нужните хранителни вещества и с част от телесните резерви успява да произведе около 6 литра мляко без концентриран фураж, като състоянието на кравата не трябва да падне много под средното телесно.

При кърмещите крави на 100 кг живо тегло трябва да се осигури по 1,5 КЕМ (кърмни единици за мляко), 14–15 g калций и 8 g фосфор. През пасищния период животните обикновено не се подхранват, а през зимата може да се използва дажба със следната структура: 45–55 % груби, 25–35 % сочни и 20 % концентрирани фуражи.

При отелване през пролетта чрез пасищната трева се задоволяват по-голямата част от потребностите на кравите от хранителни вещества. В началото на пасищния сезон или при лош тревостой е добре кравите да се подхранват и с доброкачествено сено – 2,5–5,0 кг на животно на ден, или царевичен силаж – 7,5–15,0 кг. Целта е в периода около заплождането (60–80 дни след отелването) телесната маса да не е под 2 точки по ОТС. Животните трябва да имат и свободен достъп до блокове с минерални вещества и сол за близане.

През зимата, когато пасищата не могат да се използват, кравите се хранят със зимна дажба на основата на сено, отпадъчни груби фуражи или силаж. Ако обемистият фураж е със средно или добро качество, той може да е единственият фураж. Количеството на грубия фураж, в зависимост от телесното състояние на кравите, е 0,7, 0,8 и 0,9–1,1 кг на 100 кг жива маса – съответно на животни с висока, средна и ниска охраненост. При нискокачествен обемист фураж или използване на зимни пасища със суха трева е необходимо подхранване на кравите с белтъчни или енергийни фуражи. На сухостойните крави трябва да се осигури 0,5–1,0 кг протеинов фураж (40–44 % суров протеин – СП). Същият ефект се

постига при даване на 1,5–3,0 кг бобово сено. При недостатък на енергия животните се подхранват и с 0,5–1,0 кг зърнени фуражи. При лактиращите крави количеството се завишава в съответствие с нормата. При студено време поне половината от грубия фураж трябва да се залага вечерта.

### **Балансирани дажби по месеци за крави кърмачки**

#### Дажба на основата на ливадно сено и паша

Този вариант на изхранване на кравите кърмачки ще се използва като еталон, по който ще се сравняват всички останали разгледани тук дажби. Сеното, което се има предвид тук, е сено от много добро качество с показатели: КЕ 0,60 и суров протеин (СП) 103 г в килограм. Пашата през май с 0,18 КЕ и 25 г СП, през юни с 0,2 КЕ и 25 г СП и през следващите месеци с 0,22 КЕ и 25 г СП в килограм. На тази основа е направен балансът на нужното и полученото и са пресметнати нуждите от добавки към дажбата по месеци.

В долната таблица се предлага схема за потребностите на кравите през различните периоди при зимно отелване и задоволяването на потребностите чрез използване на висококачествено сено, прибрано в началото на цъфтеж, и пасищна трева. Тази схема може да се използва като базисна за хранене на месодайните крави в нашата страна, плюс добавка от карбамид, дикалциев фосфат и сол.

### **Баланс на нужното и приетото при сено първо качество**

| Месеци        | I    | II   | III  | IV   | V    | VI   | VII  | VIII | IX   | X    | XI   | XII  |
|---------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Нужно:        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| КЕ, бр.       | 7,2  | 8,0  | 8,5  | 8,5  | 10,0 | 10,0 | 9,0  | 8,0  | 7,0  | 6,0  | 6,2  | 6,7  |
| СП, g         | 1030 | 1080 | 1160 | 1160 | 1310 | 1310 | 1310 | 1080 | 920  | 740  | 800  | 880  |
| Ca, g         | 37   | 38   | 41   | 41   | 44   | 44   | 44   | 38   | 31   | 23   | 24   | 28   |
| P, g          | 28   | 28   | 28   | 28   | 34   | 34   | 31   | 26   | 22   | 17   | 18   | 21   |
| Прието:       |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| Лив. сено, kg | 12   | 12   | 12   | 9    | -    | -    | -    | -    | -    | -    | 5    | 12   |
| Паша, kg      | -    | -    | -    | 15   | 60   | 60   | 55   | 45   | 45   | 45   | 20   | -    |
| КЕ, бр.       | 7,2  | 7,2  | 7,2  | 8,5  | 10,0 | 10,0 | 10,0 | 8,0  | 8,0  | 8,0  | 7,0  | 7,2  |
| СП, g         | 1240 | 1240 | 1240 | 1290 | 1500 | 1500 | 1375 | 1125 | 1125 | 1125 | 1050 | 1240 |
| Ca, g         | 72   | 72   | 72   | 67   | 78   | 75   | 74   | 67   | 67   | 67   | 67   | 72   |
| P, g          | 24   | 24   | 24   | 23   | 30   | 30   | 30   | 27   | 27   | 27   | 25   | 24   |
| Баланс:       |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |
| КЕ дневно     | 0    | -0,8 | -1,3 | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1,0  | 2,0  | 0,8  | 0,5  |
| КЕ общо       | 0    | -24  | -40  | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 30   | 60   | 24   | 15   |

В посочената дажба сеното може да бъде заменено със слама – 9,5 кг на ден, но в такъв случай се налага подхранване със зърнен фураж от 1,8 до 2,6 кг от ноември до април. При използване на дажба на основата на царевичак – 12 кг дневно, количеството на концентрирания фураж намалява до 0,500–0,600 кг на ден.

За да бъде напълно успешно изхранването, към зимната дажба трябва да се добавя около 60 г суров протеин, което успешно може да стане с добавката на 30 г карбамид дневно. Недостигът е само от 30–50 грама СП, но общото му ниво е под критичната граници 12,5 % от сухото вещество, ето защо добавката на 60 г СП (съответно 30 г карбамид) ще се отрази благоприятно върху усвояването на цялата дажба. Тъй като карбамидът е достъпна съставка, препоръчва се той да се включва задължително дори при дажбите от хубаво ливадно сено. Недостигът на фосфор би се отразил много неблагоприятно при заплождане през април. Този недостиг може да се покрие с добавянето на 30 г дикалциев фосфат дневно на крава. Освен тези добавки е задължително добавянето на 50 г готварска сол дневно.

При липса на първокачествено сено, вариантите са няколко. Ако сеното е прибрано в пълен цъфтеж, то ще има крѐмна стойност около 0,55 КЕ и 94 г СП (второ качество), следователно в дневната дажба от 12 кг ще се съдържат 6,6 КЕ вместо 7,2 КЕ и 1130 г СП вместо 1240 г. Тази разлика в КЕ в случая може да не се компенсира, тъй като за 150 дни ще се натрупа недостиг от 145 КЕ, което е равно на 40 кг жива маса (една точка) и ОТС ще падне до 2,5, което е напълно приемливо. Недостигът от СП трябва да се компенсира с 60 г карбамид, необходимо е добавяне на 30 г дикалциев фосфат и сол с 50 г. Ако сеното е с още по-ниско качество, прибрано след прецъфтяване (трето качество), то ще има крѐмна стойност 0,48–0,50 КЕ и СП 68 г. Тогава недостигът на КЕ дневно ще достигне около 1,5 КЕ. За да не губят кравите повече от 40 кг живо тегло, трябва да добавя ежедневно по 0,5 до 1,0 кг зърно в дажбата. Недостигът на СП трябва задължително да се компенсира с добавяне на 150 г карбамид дневно. Добавянето на дикалциев фосфат е също 30 г и сол 50 г. Добавянето на зърно затруднява технологията и оскъпява производството на телета, затова този вариант по възможност трябва да се избягва.

За да приемат кравите през пасищния сезон предвидените количества трева дневно – до 60 кг, трябва да им се осигурят минимум 14 часа престой на пасищата. Поради това е най-добре, ако кравите са денонощно в заградено пасище. Ако се практикува изкарване на кравите в пасището и връщане, трябва да се има предвид, че за всеки километър изминат от кравите път те се нуждаят допълнително от 0,23 КЕ към дневната нужда, което е малко повече от 1 кг паша. Ако кравите изминават 6 км път дневно до пасището и обратно, е необходимо да изпасат допълнително 7 кг трева към дневната нужда от 60 кг. Тъй като това е

почти невъзможно, кравата на практика ще намали отделяното мляко, което ще доведе до смущения в нормалното развитие на телетата, а получаването на нормално развито теле при отбиването е гаранция за икономическия резултат при отглеждането на месодайните крави.

#### Зимни дажби на основата на слама

Сламата от пшеница и ечемик у нас се произвежда в големи количества. Малка част от тази слама се оползотворява като храна за млечните говеда, по-голяма част отива за постеля на животните, а значителна част се разпилява или изгаря още на полето. Съвременната агротехника напълно отхвърля изгарянето на сламата като начин за освобождаването на площите. Още повече, че съществува ефективна техника за събирането и изнасянето на сламата. Налага се само да се създаде ефективен способ за оползотворяването ѝ. Един такъв способ е изхранването през зимата на месодайните крави. Основните недостатъци на сламата като храна е ниската хранителна стойност, което води до приемането на малко сухо вещество с дажбата и налага дажбата да се допълва с повече концентрати. При млечните крави това поставя тавана на общата консумация много ниско и възможностите за получаването на повече мляко са ограничени, ако не искаме да излагаме кравите на храносмилателни заболявания от прехранване с концентрати. Тези недостатъци не важат обаче за кравите кърмачки в месодайното говедовъдство, защото общите им нужди от хранителни вещества са относително много по-ниски от тези на млечните крави. Като се вземе предвид и фактът, че може да се използват резервите, натрупани през есента, то дажбата със слама може да се балансира с относително малко концентрати.

В долната таблица е показана балансирана зимна дажба с необработена слама.

| Месеци      | XI   | XII  | I     | II    | III   | IV    |
|-------------|------|------|-------|-------|-------|-------|
| Нужно:      |      |      |       |       |       |       |
| КЕ, бр.     | 6,2  | 6,7  | 7,2   | 8,0   | 8,5   | 8,5   |
| СП, г       | 800  | 880  | 1030  | 1080  | 1160  | 1160  |
| калций, г   | 24   | 28   | 37    | 38    | 41    | 41    |
| фосфор, г   | 18   | 21   | 28    | 28    | 28    | 28    |
| Прието:     |      |      |       |       |       |       |
| слама, кг   | 9,5  | 9,5  | 9,5   | 9,5   | 9,5   | 9,5** |
| ечемик*, кг | 1,8  | 2,0  | 2,0   | 2,0   | 2,0   | 2,6   |
| КЕ, бр.     | 6,2  | 6,5  | 6,5   | 6,5   | 6,5   | 8,5   |
| СП, г       | 1140 | 1140 | 1140  | 1140  | 1140  | 1300  |
| калций, г   | 43   | 43   | 43    | 43    | 43    | 46    |
| фосфор, г   | 30   | 30   | 30    | 30    | 30    | 32    |
| Баланс:     |      |      |       |       |       |       |
| КЕ, дневно  | 0    | -0,2 | -0,7  | -1,5  | -2,0  | 0     |
| КЕ, общо    | 0    | -6,0 | -21,0 | -45,0 | -60,0 | 0     |

*\* с добавка на карбамид, дикалциев фосфат, креда, витамини и сол*

*\*\* с добавка на паша около 10 кг*

При тази дажба се разчита на приемане на 9,5 кг слама. Нормално, когато се изхранва само слама, крава с 550 кг живо тегло поема около 8–9 кг. Ниското поемане се дължи основно на недостига на протеин и минерални вещества в сламата, което затруднява нормалните микробиологически процеси в търбуха, което пък потиска поемането на повече сухо вещества (СВ). В предложената дажба се предвижда пълно балансиране на тези слабости. Включени са 2,0 кг зърнен фураж (ечемик, пшеница, царевица) за допълване на енергийната хранителност и 200 г карбамид, за да се достигне СП 1150 г, което подобрява значително работата на микрофлората в търбуха. Включените в дажбата 80 г дикалциев фосфат и 20 г креда балансират калция и фосфора до нормалното ниво. Препоръчва се 40 г витаминен премикс (с 24 000 UI витамин А и 5000 UI витамин D в 10 г премикс), който компенсира липсващите в сламата витамини. Без ползването на изброените добавки, не може да се постигне задоволителен резултат от храненето.

Колкото и малко количество да изглеждат 2,0 кг зърнен фураж в дажбата с необработена слама, все пак при сериозното повишение на цените на зърното предложената дажба оскъпява чувствително изхранването на кравите кърмачки. Съществува практика за обработка на сламата с амоняк, при която използваният зърнен фураж се намалява наполовина. Обработената с амоняк слама повишава хранителната си стойност на 0,5 КЕ, а СП на 100 г, с което тя превишава хранителните качества на сено, прибрано след цъфтеж. Дажбата при този вариант се състои от 11 кг обработена с амоняк слама, 1,0 кг зърнен фураж, 80 г дикалциев фосфат, 20 г креда и 40 г витаминен премикс с дадения по-горе състав. Карбамид не се прибавя, защото амонякът, с който се обработва сламата, внася необходимия азот. Използването на 50 г готварска сол е задължително. Всички други характеристика на дажбата се запазват, както е показано в таблицата.

#### Зимни дажди на основата на царевичак

Царевичакът, който може да се прибере от царевицата, отглеждана за зърно, е най-малкото равен по тегло на полученото зърно. Това означава, че може да се разчита на около 400 кг царевичак от декар. По хранителни характеристики сухият царевичак се равнява на ливадно сено, прибрано след цъфтеж (това е масовата практика на прибиране на сено у нас), и поради това той представлява много сериозен резерв за развитие на месодайно говедовъдство у нас. За зимния сезон са напълно достатъчни 2 тона царевичак за една крава.

В долната таблица са посочени дажбите от сух необработен царевичак при зимното изхранване на крави кърмачки.

| Месеци         | XI   | XII  | I     | II    | III   | IV    |
|----------------|------|------|-------|-------|-------|-------|
| Нужно:         |      |      |       |       |       |       |
| КЕ, бр.        | 6,2  | 6,7  | 7,2   | 8,0   | 8,5   | 8,5   |
| СП, г          | 800  | 880  | 1030  | 1080  | 1160  | 1160  |
| калций, г      | 24   | 28   | 37    | 38    | 41    | 41    |
| фосфор, г      | 18   | 21   | 28    | 28    | 28    | 28    |
| Прието:        |      |      |       |       |       |       |
| царевичак*, кг | 12,0 | 12,0 | 12,0  | 12,0  | 12,0  | 9,5** |
| ечемик*, кг    | 0    | 0,5  | 0,5   | 0,5   | 0,5   | 0,6   |
| КЕ, бр.        | 6,2  | 6,6  | 6,6   | 6,6   | 6,6   | 8,5   |
| СП, г          | 1320 | 1320 | 1320  | 1320  | 1320  | 1350  |
| калций, г      | 70   | 70   | 70    | 70    | 70    | 71    |
| фосфор, г      | 28   | 28   | 28    | 28    | 28    | 29    |
| Баланс:        |      |      |       |       |       |       |
| КЕ, дневно     | 0    | -0,1 | -0,6  | -0,6  | -0,9  | 0     |
| КЕ, общо       | 0    | -3,0 | -18,0 | -48,0 | -57,0 | 0     |

\* с добавка на карбамид, дикалциев фосфат, витамини и сол

\*\* с добавка на паша около 10 кг

За дажбата е предвидено средно дневно по 12 кг царевичак (с 0,5 КЕ и 50 г СП). Това е доста над познатото поемане (9–10 кг) при изхранване в небалансирани дажби, затова към дажбата от 12 кг царевичак и 0,5 кг зърнен фураж е предвидено да се добавя 220 г карбамид, 80 г дикалциев фосфат и 40 г витаминен премикс (с 24 000 UI витамин А и 5000 UI витамин D), като се разчита, че тези добавки ще подобрят условията за развитие на микрофлората в търбуха, което ще повиши поемането на дажбата до предвидените 12 кг царевичак. Това се случва винаги, когато дажбата се балансира правилно. Показаното в таблицата с необработен царевичак е само най-неблагоприятното използване на сух царевичак като храна за крави кърмачки. Неговата хранителна стойност се променя от полусухо до сухо състояние – в полусухо състояние съперничи по енергийна стойност на хубавото сено. Ако царевичакът се сенажира веднага при прибирането на зърнато (при влага около 50 %), без всякакви химически обработки, той може да се използва за хранене на крави кърмачки по около 20–22 кг дневно, без използването на 0,5 кг зърнен фураж, само при задължителното участие на 220 г карбамид, 80 г дикалциев фосфат и 40 г витаминен премикс. Тази дажба гарантира презимуването на кравите при загуба на живо тегло до 35 кг, което прави ОТС 2,75.

Има и други възможности за използване на царевичака като фураж за месодайни крави. Обработката с амоняк на сух царевичак го превръща в отличен фураж. Неговата хранителна стойност достига над 0,6 КЕ и 120 г СП, като така зимната дажбата на кравите кърмачки може да се състои от 12 кг обработен с амоняк царевичак и да достигне хранителност 7,2 КЕ и 1440 г СП. При такава дажба, без да се ползва добавка на зърно през зимата кравите ще отслабнат само със 17 кг и през пролетта ОТС ще бъде над 3,0. Дажбата с обработен царевичак следва да се допълни със 100 г дикалциев фосфат и 40 г витаминен премикс. Карбамид не се добавя, защото амонякът при обработката на царевичака доставя нужния азот.

**Най-предпочитани** са дажбите от ливадно сено, прибрано преди цъфтеж и в пълен цъфтеж, дажби на основата на обработен с амоняк с царевичак и дажби на основата на сенаж от царевични стъбла. При тези варианти зимното хранене протича без използване на концентрати, а това значително опростява технологията на отглеждане. Тези дажби доставят над 6,5 КЕ дневно само от обемистите фуражи и загубата на жива маса е по-малко от 40 кг, т.е. ОТС намалява от 3,5 на 2,5, което е напълно достатъчно за нормално заплождане.

Към **втората група** дажби спадат тези, които осигуряват 6,5 КЕ дневно, но само след прибавянето до 1,0 кг зърнен фураж. Такива са дажбите от сено, прибрано след прецъфтяването – с хранителна стойност не по-ниска от 0,48 КЕ/кг, дажби с обработена с амоняк слама, дажби с необработен царевичак.

Към **третата група** спадат дажбите на основа на необработена слама. При този вариант на изхранване критичната стойност от 6,5 КЕ в дневната дажба се достига едва след прибавянето на 2,0 кг зърнен фураж. Тази дажба следва да се разглежда като вариант само в краен случай.

Всички дажби се нуждаят от фосфорна добавка. С изключение на дажбите на основата на сено, всички останали дажба се нуждаят от витаминна добавка.

Всички разгледани варианти на хранене могат да се използват и в комбинация (два или три фуража), като се държи сметка общо всички обемисти фуражи да не доставят по-малко от 5,5 КЕ дневно, за да не превишава 1 кг добавката на концентрати. Ако се цели отглеждането на кравите без концентрати, критичната стойност на доставяната дневно енергия от обемистите фуражи трябва да не пада под 6,5 КЕ.

#### Фуражни добавки към дажби за крави кърмачки

При месодайните говеда, и по-специално при кравите кърмачки трябва да се избягват усложнения в храненето, но това не означава, че не трябва да се ползват фуражни добавки. Напротив, поради това, че отпадъчните груби фуражи оформят тяхната основна дажба, добавянето на необходимите, липсващи в състава им

вещества, е от изключително значение за правилното функциониране на търбуха и оттук за цялостното оползотворяване на дажбата. Добавките към конкретни дажби (дневно в грамове), които са посочени в долната таблица, са жизнено важни и без тях не може да се разчита на успех в месодайното говедовъдство.

| Дажби                                                        | Карба-мид, г | Дикалциев фосфат, г | Креда, г | Витаминен премикс, г | Сол, г |
|--------------------------------------------------------------|--------------|---------------------|----------|----------------------|--------|
| 1. Ливадно сено, преди цъфтеж – 12 кг                        | 30           | 30                  | 0        | 10                   | 50     |
| 2. Ливадно сено, пълен цъфтеж – 12 кг                        | 60           | 30                  | 0        | 20                   | 50     |
| 3. Ливадно сено, след цъфтежа – 12 кг, зърнен фураж – 0,5 кг | 150          | 30                  | 0        | 30                   | 50     |
| 4. Слама, необработена – 9.5 кг, зърнен фураж – 2,0 кг       | 200          | 80                  | 20       | 40                   | 50     |
| 5. Слама, обработена с амонак – 11 кг, зърнен фураж – 1,0 кг | 0            | 80                  | 20       | 40                   | 50     |
|                                                              |              |                     |          |                      |        |
| 6. Царевичак, необработен – 12 кг, зърнен фураж – 0,5 кг     | 220          | 80                  | 0        | 40                   | 50     |
| 7. Царевичак, обработен с амонак – 12 кг                     | 0            | 100                 | 0        | 40                   | 50     |
| 8. Сенаж, царевичак с 50 % влага – 22 кг                     | 220          | 100                 | 0        | 40                   | 50     |
| 9. Паша, трева под 10 % СП от СВ                             | 200          | 30                  | 0        | 0                    | 50*    |

*\* Към добавките за паша е полезно да се добавя и стандартна микроелементна добавка (20 грама).*

Във всички предложени зимни дажби, с изключение на обработените с амонак фуражи, дажбите се нуждаят от добавката на карбамид, дикалциев фосфат, витамини и сол. Количеството на карбамида е изчислено така, че да вдигне нивото на суровия протеин (СП) над 12 % от сухото вещество (СВ) на дажбата и същевременно да има наличност на енергия за неговото усвояване.

В летните дажби на основата на паша възникват проблеми, свързани с ниската протеинова хранителност на много наши пасища. Обикновено, когато тревата съдържа над 12 % суров протеин, добавка не се налага, но голямата част от планинските пасищата у нас са със съдържание на суров протеин, по-ниско от 12 %. Житните треви в по-голямата си част (над 50 %) във фазата цъфтеж съдържат суров протеин под 10 % от сухото вещество. Най-сериозно значение за повишаване на СП в пасищата имат бобовите треви, но за съжаление, те са малко разпространени, особено ако пасищата не са ползвани от животни. Затова в масовата практика към пасищната трева трябва да се добавя карбамид в

количествата, отбелязани в таблицата. Най-добрият вариант е на пасищата да се направят химически анализи, да се установи нивото на суровия протеин и на тази основа да се изчисли добавката на карбамид. По-високото ниво на СП в дажбите ще окаже положително влияние и върху по-доброто поемане на повече паша, а оттук – по-добро нахранване на животните и по-добри икономически резултати за фермерите.

#### Източници:

Диететика и ветеринарна експертиза на фуражите, проф. д-р Д. Стойков,  
проф. д-р Х. Гановски

Кратък курс по месодайно говедовъдство, проф. д-р Т. Дарджонов

Технология на говедовъдството, доц. д-р Васил Николов

*Проект „Подкрепа на предприемачеството в областта на вътрешната преработка на качествени селскостопански продукти в областите Еврос, Хасково, Смолян и Кърджали“ (QUALFARM), е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от национални фондове на страните, участващи в Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция-България 2014–2020.*

*Съдържанието на този материал е изцяло отговорност на Сдружение „Съюз за възстановяване и развитие“ и по никакъв начин не може да се счита, че отразява възгледите на Европейския съюз, участващите страни, Управляващия орган и Съвместния секретариат.*